

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף יד

כעת הגמ' מבארת את הקושיות על שמואל:

תיובנתא דשמואל בתרת. **חדא כרבי אלעזר:** קושיא אחת היא כמו הקושיא שהקשינו על רבי אלעזר, שהרי גם שמואל מעמיד את מחלוקתם של ר"מ וחכמים במשנתנו במקרה שהלווה לא מודה שהוא חייב, ואם כן לרבי מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה אפילו מנכסים בני חורין, ואילו בכרייתא כתוב שגובה מבני חורין.

וחדא: וקושיא נוספת, שאמר שמואל - מצא שטר 'הקנאה' בשוק (= שטר שכתוב בו שהלווה מקנה את נכסיו למלווה מהיום, בין אם ילווה ממנו או לא) יחזיר אותו למלווה, ולא חוששים שמא הלווה כבר פרע אותו ואפילו אם הלווה לא מודה, לפי שאם הוא היה פורע אותו הוא היה קורע אותו. ע"כ דברי שמואל.

תיובנתא דקתני הכא וכו': וקשה על דבריו מהכרייתא שאמרה שאפילו אם שניהם מודים לא יחזיר לא למלווה ולא ללווה, א"כ מוכח שחוששים שמא הלווה כבר פרע אותו אפילו כשהלווה מודה, וכל שכן שחוששים לפירעון כשהלווה לא מודה.

*

אמר שמואל, מ"ט דרבנן: טעמם של חכמים הסוברים שאפילו אם אין בשאר אחריות נכסים גובה גם מנכסים משועבדים, הוא משום שהם סוברים 'אחריות טעות סופר הוא', דהיינו שבאמת המלווה הלווה לו באחריות נכסים (= בתנאי שהלווה משעבד את נכסיו להלוואה), לפי שאדם לא נותן את מעותיו לשני ללא ערבות שכספו יוחזר לו, אלא שהסופר טעה ולא כתב זאת בשטר.

קושיא: א"ל רבא בר איתי לרב אידי בר אבין: והרי אמר שמואל - 'נְשַׁבַּח נְשַׁפֵּר ושעבוד צריך לימלך'. **ביאור:** המוכר שדה לחבירו וכותב לו שטר מכירה, על הסופר הכותב את השטר לשאול את המוכר האם הוא מקבל על עצמו שיהיה כתוב בשטר שהוא משעבד לקונה את נכסיו במכירה זו, שאם אח"כ יבוא הבעל חוב של המוכר

ויגבה את השדה הזאת בחובו, יחזור הקונה ויגבה את הקרן ואת מה שהשביח בשדה לפני גביית הבעל חוב מהעידית שבנכסי המוכר. ואם הסופר לא שאל את המוכר לא יכתוב זאת בשטר, לפי שיש מוכר שלא מקבל על עצמו אחריות, ואפילו אם קיבל על עצמו אחריות יתכן שקיבל רק על הקרן ולא על השבח, ואפילו אם קיבל גם על השבח יתכן שלא קיבל על עצמו שהקונה יגבה זאת מהעידית שבמכסיו אלא מהבינונית. נמצא שלדברי שמואל אחריות אינה טעות סופר, לפי שיתכן שבאמת הסופר לא טעה אלא הוא שאל אותו והוא לא קיבל על עצמו אחריות.

לימא מאן דאמר הא לא אמר הא: אולי האמורא שאמר בשם שמואל ש'אחריות טעות סופר' הוא לא אותו אמורא שאמר בשם שמואל 'שִׁבְחָה שְׁפָרָה ושעבוד צריך לימלך', אלא הם שני אמוראים שחולקים מה אמר שמואל.

תירוץ: לא קשיא, כאן בשטר הלואה: באמת אין סתירה בדברי שמואל, לפי שדברי שמואל 'אחריות טעות סופר' נאמרו בשטר הלואה, שכיון שהמלווה לא אוכל פירות מהשדה ולא נהנה ממנה כלום (= שהרי הוא רק משעבד אותה לחוב), לכן לא יתכן שהוא נתן את מעותיו לשני ללא ערבות שכספו יוחזר לו וכשהוא יבוא לגבות את החוב הוא לא ימצא ממה לגבות משום שהלווה מכר את כל נכסיו, אלא בהכרח שהסופר טעה ולא כתב זאת בשטר.

כאן במקח וממכר: ואילו דברי שמואל 'שִׁבְחָה שְׁפָרָה ושעבוד צריך לימלך' נאמרו בשטר מכירה, משום שאדם עשוי לקנות קרקע ליום אחד, לפי שיתכן שבכלל לא יגבו אותה ממנו, וגם אם כן יתכן שזה יקרה לאחר זמן מרובה ובינתיים הוא אוכל הרבה פירות מהשדה, ולכן אמר שמואל שעל הסופר לשאול את המוכר, לפי שיתכן שהוא לא מקבל על עצמו אחריות ובכל זאת הקונה מסכים לקנות את השדה מהטעם הנ"ל.

כי ההיא: וכמו המעשה שהיה עם אבוה בר איהי שקנה קרקע מעולה מאחותו, בא הבעל חוב של אחותו וגבה ממנו את הקרקע. הלך אבוה בר איהי לפני מר שמואל, שאל אותו מר שמואל - האם היא כתבה לך אחריות נכסים? אמר לו - לא, אמר לו מר שמואל - א"כ לך לשלום, אין בכלל מה לדון כאן לפי שמחלת על הכל. אמר לו אבוה בר איהי - והרי אתה אמרת 'אחריות טעות סופר', וא"כ יש לי אחריות אלא שהסופר טעה ולא כתב זאת בשטר. ענה לו מר שמואל - זה רק בשטר הלואה,

אבל בשטר מכירה אחריות אינה טעות סופר לפי שאדם עשוי לקנות קרקע ליום אחד.

*

אמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות שאם יגבו אותה ממנו הוא ישלם לו, ובא הבעל חוב של ראובן ורוצה לגבות את חובו מהשדה שנמכרה לשמעון, יכול ראובן לבוא בטענות נגדו ולסלקו מהשדה, כגון שטוען לו - תישבע שלא פרעתיך, או - יש לך חוב אצלי שהלווייתי לך והוא כנגד החוב שלווייתי ממך וממילא אינך יכול לגבות את הקרקע. החידוש בדבר, שהבעל חוב לא יכול לומר לראובן 'לאו בעל דברים דידי את' כלומר אתה לא צד בענין אלא אני עומד רק מול שמעון שהשדה אצלו, משום שראובן אומר לו - כל מה שאתה תוציא משמעון יחזור לבסוף אלי כי מכרתי לו את השדה באחריות.

איכא דאמרי: אפילו אם מכר ראובן את השדה לשמעון שלא באחריות הוא יכול לבוא בטענות לבעל חוב, משום שהוא אומר לו - אמנם אני לא אצטרך לשלם לשמעון כלום, אבל אני לא רוצה שתהיה לשמעון תרעומת עלי.

*

ואמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון בלי אחריות (= שאם יבוא בעל חוב של ראובן ויגבה אותה ממנו הוא לא יקבל את כספו בחזרה), ושמעון עדיין לא שילם את הכסף, ויצאו על השדה 'עסיקין' דהיינו אנשים שמערערים על השדה ורוצים לגבות אותה, ושמעון רוצה לחזור בו מהקנייה.

אם הוא עדיין לא עשה קנין חזקה הוא יכול לחזור בו, אבל אם הוא כבר עשה קנין חזקה הוא לא יכול לחזור בו. כי קרקע נקנית בחזקה (והכסף שהוא צריך לשלם נעשה כמו 'הלואה' שהוא חייב למוכר). והמוכר אומר לו 'שק מלא קשרים' הסכמת לקבל על עצמך.. (כלומר אתה הסכמת לקנות קרקע בעייתית).

מאימתי הויא חזקה: וממתי נהיית 'חזקה'? כאשר הוא מתקן את הגדרות של השדה ומגביה אותם.

ואיכא דאמרי: אפילו אם הוא מכר לו את השדה באחריות, אם הקונה כבר עשה חזקה, הוא לא יכול לחזור בו ולא לשלם את הכסף. ואף על פי שהקונה טוען הרי בכל מקרה יבואו 'העוררין' שלך ויגבו ממני את הקרקע ואני אצטרך לגבות ממך את

הכסף ששילמתי עליה, ולכן אני מעדיף כבר להשאיר את הכסף אצלי. כי המוכר טוען לאחר שיגבו ממך את השדה ותלך לבית דין ותקבל מהדיין 'שטר טורף' (שטרפו ממך את השדה ואני צריך לשלם לך), תבוא אלי ואני אשלם לך את הכסף. אבל עד שזה לא קורה אני לא חושש מה'עוררין' הללו שיקחו את השדה.

*

איתמר המוכר שדה לחברו ונמצאת שאינה שלו: גזל שדה מחברו ומכר אותה, ולאחר מכן התברר שזו שדה גזולה, ובא הנגזל (בעל השדה) ולוקח את השדה מהקונה. הקונה הולך למוכר (הגזלן) ותובע ממנו את הכסף ששילם על הקרקע. בנוסף הקונה השקיע בקרקע והשביח אותה (כגון שבנה לה גדר והעלה את מחירה), והוא תובע מהמוכר גם את הסכום שהקרקע השביחה (אמנם הנגזל [הבעלים] לא אמור לשלם על השבח, כי מדובר שהגזלן גזל שדה משובחת והזניח אותה וירד הערך שלה, והקונה השביח אותה והחזיר את ערכה המקורי). לדעת רב הקונה מקבל מהמוכר גם את המעות שהוא שילם על הקרקע וגם את המחיר שהיא השביחה לדעת שמואל הוא מקבל רק את הכסף ששילם על הקרקע.

בעו מיניה מרב הונא: לדעת שמואל מה הדין אם המוכר פירש לקונה בשעת המכירה, שאם יבואו ויוציאו ממנו את השדה הוא ישלם לו את כל הכסף כולל השבח שהשדה תשביח? האם טעמו של שמואל שהקונה לא מקבל את השבח, בגלל שהמוכר לא פירש בשעת המכירה שיתן לו את השבח, ואילו כאן שהוא פירש עליו לתת לו. או שטעמו של שמואל שהוא לא מקבל את השבח בגלל שזה נראה כריבית. דהיינו באמת המוכר לא מכר שום שדה אלא קיבל כסף מהקונה סתם, ונמצא שהכסף הזה נשאר אצלו כמו הלואה, ולאחר מכן הוא מחזיר אותו לקונה בתוספת כסף (על השבח שהשביחה השדה). ולפי זה גם אם יפרש לו בשעת המכירה אסור.

אמר ליה אין ולא ורפיא בידיה: רב הונא ענה בתחילה כן ולאחר מכן אמר לא, כי הדבר היה רפוי בידו ולא היתה לו ידיעה ברורה בעניין.

איתמר אמר רב נחמן: רב נחמן אומר במפורש בשם שמואל שאפילו אם פירש המוכר שיתן לו את השבח אסור משום ריבית.

איתיביה רבא לרב נחמן: למדנו במשנה בגיטין אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות (יתבאר להלן) מנכסים משועבדים של אדם, כלומר לא גובים מהקרקעות שקנו הלקוחות מהאדם הזה. וכן לא גובים מנכסים משועבדים לצורך מזון האשה והבנות. שהבעל מתחייב בכתובה לתת מזונות לאשתו לאחר מותו, וכן לפרנס את הבנות שיוולדו להם עד שיתחתנו. וכל זאת מפני תיקון העולם. כי אף אדם לא ירצה לקנות קרקע מחברו בידעו שבעתיד יבואו ויגבו ממנו האשה והבנות את פרנסתם, כי הפרנסה הזו היא דבר שאין לה קצבה. וכן הפירות ושבח הם דברים לא ידועים, והקונים לא יודעים להיזהר מהם לפני קניית הקרקע.

מדייקת הגמרא דוקא מנכסים משועבדים (= קרקעות שנמכרו) הם לא גובים, אבל מנכסים בני חורין (= קרקעות שלא נמכרו או מטלטלין) גובים. ונמצא שגובים את השבח מ'בני חורין'.

ומהו ה'שבח'? לכאורה מדובר בגזל שדה ומכרה למישהו אחר באחריות, והקונה השביח את השדה (בבבית גדר נְשִׁזְבָּלָהּ וכדו'), והנגזל הוציא ממנו את השדה. ואז הקונה חוזר לגזלן (= המוכר) וגובה ממנו את דמי הקרקע מנכסים משועבדים. והטעם לפי שהוא מכרה לו באחריות וכתב לו עליה שטר מכירה, ונמצא שזה כמו מְלִיָּה בשטר שגובה ממשועבדים. אבל את השבח גובה רק מנכסים בני חורין, מפני תיקון העולם כי השבח לא היה קצוב בשעת המכירה והקונים לא ידעו להיזהר (על איזה סכום הם לוקחים סיכון).

על כל פנים מוכח שהקונה מקבל את השבח מהמוכר! קושיא לרב נחמן.

תירוץ: לא, בבעל חוב: מדובר בשדה שהיתה שייכת למוכר, ולאחר המכירה בא בעל חוב של המוכר (המלוה שהלוה לו כסף), וגובה את הקרקע שקנה הקונה, עבור החוב. ולכן מותר למוכר לשלם את השבח ואין בזה ריבית. כי הוא באמת מכר את השדה והכסף שקיבל מהקונה לא מוגדר כהלוואה. אלא להיפך המוכר הוא זה שבעצם 'קונה' עכשיו את השדה מהקונה כשהיא מושבחת, 'ומשלם' איתה את החוב שהוא חייב למלווה.

קושיא: אי בבעל חוב: לא יתכן שמדובר בבעל חוב, כי אם כן מדוע אומרת המשנה שאת הפירות הקונה לא גובה מהקרקעות שמכר המוכר? והרי בעל חוב בכלל לא גובה את הפירות מהקונה אלא רק את הקרקע עם השבח בלבד.

אלא בהכרח שמוזכר ב'גוזל ונגזל' דהיינו במוכר שדה גזולה והקונה זרע אותה והצמיח בה פירות, ובא הנגזל ולקח ממנו את השדה עם פירותיה. והקונה חוזר לגזלן (- המוכר) וגובה ממנו את דמי הקרקע מנכסים משועבדים ואת הפירות מנכסים בני חורין. (אמנם הנגזל משלם לקונה את סכום ההוצאות שהוציא בשביל ההשקעה בהצמחת הפירות, אבל לא את הפירות עצמם, ואותם הגזלן משלם).

מעתה, אם ב'רישא' לגבי אכילת פירות מדובר בגוזל ונגזל כנ"ל, הוא הדין לכאורה גם ב'סיפא' בשבח קרקעות מדובר בגוזל ונגזל. ואם כן חוזרת הקושיא על רב נחמן - מוכח שהמוכר (הגזלן) משלם את השבח לקונה ואין בזה ריבית.

תירוץ: מידי אריא? הא כדאיתא והא כדאיתא: וכי הדבר מוכרח? ב'אכילת פירות' מדובר בגוזל ונגזל אבל ב'שבח קרקעות' מדובר בבעל חוב.

קושיא: והא לא תני הכי: הרי כתוב מפורש בברייתא בגיטין שכוונת המשנה (שם) 'שבח קרקעות' למקרה של גוזל ונגזל!

היכי דמי: איך מדובר בברייתא? כלומר מה הכוונה 'כשהיא יוצאה מתחת ידו' - מתחת ידו של מי? אם הכוונה לגזלן עצמו והיינו שבית דין באים ולוקחים ממנו את השדה שגזל, אם כן מה הכוונה 'כשהוא גובה וכו'?' הרי אין לו ממי לגבות כלום! אלא בהכרח מדובר בגזלן שמכר שדה גזולה ובא הנגזל והוציאה מתחת ידי הקונה, והקונה חוזר וגובה את השבח מהמוכר. קושיא על רב נחמן.

תירוץ: אמר ליה לאו תירוצי: וכי אתה לא צריך לתרץ את המשנה ולהעמיד אותה במקרה מיוחד של 'גוזל ונגזל'? אם כן זו ברייתא משובשת, ותעמיד אותה בבעל חוב ולא בגוזל ונגזל. כלומר יש לגרוס 'הרי שלקת שדה מחבירו' (מהרש"ל).

ת"ש לאכילת פירות כיצד וכו': זו ברייתא נוספת שמפרשת את המשנה בגיטין שם.

היכי דמי וכו': גם ברייתא זו מתפרשת בהכרח בגזלן שמכר שדה גזולה והקונה השביח אותה והצמיח בה פירות, והנגזל בא וגובה את הקרקע עם הפירות ומשלם רק את ההוצאות לקונה (כי הוא טוען 'הקונה השביח את הקרקע שלי ולכן השבח שייך לי'), והקונה חוזר וגובה את מה ששילם על הקרקע מהנכסים המשועבדים של המוכר ואת השבח הוא גובה מנכסים בני חורין שלו. מוכח שהגזלן משלם על השבח!

דחייה: אמר רבא הכא במאי עסקינן: לא מדובר בגזלן שמכר את השדה, אלא בגזלן עצמו שגזל שדה מליאה פירות והוא אכל את הפירות וגם קלקל את הקרקע בחפירת בורות. ולכן הנגזל בא ולוקח את הקרקע עצמה מהגזלן, ובנוסף הוא גם גובה את 'הקרן' של הקרקע שנהרסה מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל את הפירות שהגזלן אכל הוא גובה מנכסים בני חורין.